

Oponentní posudek habilitačního spisu

Ivana Gabriela Vlková, *Izajáš 1 – 12: S námi je Bůh?*, Praha : ČBS 2019, 433 stran

I. Shrnutí práce

V kapitole „I Uvedení“ autorka představí politické poměry předexilního Judska druhé poloviny 8. století. Stručně líčí, o čem šlo v syrsko-aramejských válkách, za nichž povstává mocná Asyrie, jíž podléhá Izrael a jež vážně otřese poměry v Judsku doby Chizkijášovy. Pokračuje shrnutím toho, co víme o historickém Izajášovi a stručně také o kompozičním procesu knihy. Zastavuje se u textově kritické evidence z doby přelomu letopočtu, zejména z Kumránu. Všimá si, jak – prominentně – je Izajáš recipován v Novém zákoně (z Proroků je to nejcitovanější knihou), v rabínské literatuře a v patristice.

Další kapitoly práce představují výklad biblického textu, při němž autorka postupuje vždy od 1) překladu hebrejského originálu, přes 2) textové a překladové poznámky, 3) odstavec věnovaný struktuře perikopy, 4) výklad jednotlivých veršů až k 5) odstavci, shrnujícímu výpověď perikopy.

1) Autorčin překlad je v celé práci střízlivý a přesný. V odlišení vázaného a volného textu se řídí masoretským textem, fází je překlad na půlverše vymezené *atnachy*. Kde nemusí jinak, sleduje v překladu ČEP, místy ale neváhá sáhnout k originálním překladovým řešením. K debatě dle mého názoru zůstává, zda v části překladu biblického textu uvádět v hranatých závorkách doplnění. Mám za to, že by překlad měl být autorským dílem. Rizika a váhání mohou být zevrubně prodiskutována v následujícím odstavci, věnovanému přesně tomuto. Viz např. překlad Písně o vinici (Iz 5,1–7) na s. 154, kde je doplněné [příteli] vyložené redundantní a rozbíjí poetickou kvalitu překladu; nebo výklad k Iz 8,23 – 9.6 Velké světlo a syn pro Davidův trůn na s. 297.

2) Textové poznámky se soustředí na různocnění v LXX a Kumránu (synoptickou tabulku o bohaté textové evidenci uvádí na stranách 32 – 35). Překladatelská dilemata autorka někdy vyřeší na místě, jindy si je ponechává na výklad. Problémy pojmenovává, zachycuje jejich možný vznik a nabízí k nim různá řešení, konečné rozhodnutí ale často nechává na rozhodnutí čtenáře.

3) Vymezení perikopy a její struktura. Autorka v této části představí kompozici oddílu. I když jde nejednou o zevrubnou rozpravu, je pomocí, že její výsledek – tedy jak je perikopa strukturovaná – vždy nakonec schématicky shrne v tabulce.

4) Nejdelší část práce pochopitelně představuje vlastní komentář. Ten je ve svém celku velmi zdařilý a vzhledem ke krajně složitému textu až překvapivě srozumitelný. Při výkladu autorka důsledně rozlišuje původní význam vykládaných perikop a významy, které v textu zanechali svou kompoziční a redakční prací pozdější tradenti. Až na výjimky autorka postupuje po jednotlivých verších, někdy dokonce po půlverších, jejichž překlad v úvodu zopakuje. Tam, kde neví, přiznává to, a to dokonce i u silně dvojznačných obrazů, u nichž by čtenář chtěl vědět,

zda má celkové vyznění takového obrazu být pozitivní nebo negativní. V podání autorky komentáře je to ovšem nevěděním sokratovsky poučené, zvažující a uvádějící varianty soudobé diskuse. Autorka při výkladu problému, které text obnáší, nezlehčuje ani neobchází. Při hledání významu uvážlivě konzultuje soudobé badatele, nezřídka dá zaznít dvěma či více navrženým řešením a nakonec se s uvedením důvodů přikloní k jedné z variant, aniž by však čtenáři vzala možnost přiklonit se ke straně jiné. K bezpočtu exegetických řešení, která autorka ve svém výkladu nabízí, dvě konkrétní poznámky:

– Ve výkladu perikopy Iz 1,10 – 20, známé to kritice kultu, který opomíjí horizontální spravedlnost, se jako klíčový protiklad obětem ozve kořen **שפט**. Autorka ho na s. 56 v nominálním tvaru správně překládá jako *právo*, ve slovesném tvaru imperativu v 17b ale přece jen sklouzne k překladu *sud'te [ohledně] sirotka* (s podobně ve výkladu v. 23 na s. 77). Zmiňuje sice řešení ČEP (*dopomoci k právu*), ale v překladu ani výkladu se k němu nepřikloní. Jak je přitom zřejmé z HALOT 9863, ale především TWOT 2443, nejde zde o jednorázový soudní spor, ale o platnost práva jako takového. Proto bych spíše navrhoval překládat *zajistěte sirotkovi právo*.

– Exegetickým koncertem je výklad perikopy Iz 7,1–17 (s.223–248), tedy kapitola nazvaná Achaz a znamení Immánuel. Autorka při výkladu zúročí svou historickou, filologickou a interpretační expertizu. Uvážlivě prochází možnostmi identifikace Immanuele a jeho matky. Ukazuje, jak se tato identifikace nejspíše měnila v důsledku růstu textu i měnících se dějinných okolností. Právě tento pohyb, zachycený už mezi vrstvami postupně se stabilizujícího kanonického textu, nakonec opravňuje i reflexivní využití v Mt 1,33.

5) Jistou roztržičnost výkladu po verších až půlverších autorka vyvažuje odstavcem shrnujícím výpověď perikopy. Zde autorka důsledně zůstává na rovině otázky *what the text meant*. Zaslouží ocenění, že bravurně rozlišuje mezi nejstarším, často rekonstruovaným a hypotetickým významem v jeho původní dějinné situaci a mezi významem v rámci kanonického tvaru. Tu a tam navíc alespoň bodově naznačí, kudy se bude ubírat další významový růst v rámci křesťanského kánonu a další tradice. Působení textů ovšem autorka, snad vzhledem k detailní pozornosti, jakou věnuje produkční fázi textu, pozornost nevěnuje. V textu tak dogmaticky potentním, jakým Izajáš je, se to zdá být moudré rozhodnutí.

Linii výkladu na několika místech doplní stručné i docela rozsáhlé exkurzy. Ty autorce umožní vyrovnat se s věcnými problémy textu, ale také s badatelskými hypotézami, které se k daným textům v moderní době vyskytly. K Iz 2,12 na s. 109 představuje koncept apokalypticky zabarveného *dnu Hospodínova*. K Iz 6,1–13 na s. 201 hypotézu Izajášova memoáru a na s. 203 představuje Habelovo schéma povolání proroka jako literárního topu. K Iz 8,19 na s. 291 exkurz o satrověkém věšectví. K Iz 9,5 a titulům použitým na zaslíbené dítě na s. 308 zvažuje otázku možné inspirace egyptskou či mezopotamskou královskou nomenklaturou. Že by pak čtenář uvítal např. také religionistický a teologický exkurz k termínu svatosti, exponovanému v Iz 6,6–7 a majícím důležitý vliv jak v knize Izajáš, tak v celé biblické tradici, je už rozmlsanost, probuzená jinak vysokou úrovní recenzovaného textu.

II. Zhodnocení věcné

– Komentář k Iz 1 – 12 je zdařilý tím, že autorka našla a při interpretaci starověkého textu po celou práci udržela vyrovnanou hloubku filologického záběru. Místy se tak dostává do

blízkosti pouhého gramatického rozboru aniž by bylo zřejmé, co daný rozbor znamená pro význam textu. Výkladem po verši či dokonce půlverši někdy poněkud zapadne myšlenka, která se třeba táhne přes několik veršů, jednotlivé obrazy se postupně doplňují, což by lépe zachytil výklad skupiny veršů. Tuto „ztracenou nit“ významu implikovaného teprve několika verši ale nakonec autorka pro čtenáře vždy najde v závěrečném odstavci každé kapitoly, nadepsaném standardně Shrnutí výpovědi perikopy.

– Jako vhodný se jeví výběr komentovaného textu v tomto dílu komentáře. Autorce se podařilo představit ucelenou epizodu izajášovského příběhu: prorokova raná vystoupení v Jeruzalémě na pozadí syrsko-efraimské války za dnů krále Achaza. Tato epizoda zřejmě představuje nejstarší vrstvu spisu (viz s. 389), po ní přijde druhé důležité období, totiž vláda krále Chizkijáše – a samozřejmě docela nová perspektiva Deuteroizajáše. Tato nejstarší „achazovská“ vrstva, vyjadřující tvář v tvář konkrétním dějinným nebezpečím konkrétní dějinnou naději, je podle autorky o něco později doplněná „chizkijášovskou“ zkušeností zániku severního Izraele a ohrožení samotného Jeruzaléma Sancheríbem. Toto trauma a tato překvapivá záchrana zřejmě zásadním způsobem ovlivnily jak varovné a kritické tóny původního spisu, tak jeho nadějně vyznění. Autorka opakovaně nahlašuje, že to není poslední slovo ani kanonického Izajáše, ani jeho redakčního tvůrce. I tak se jí ale velmi zdařilým způsobem podařilo zachytit život konkrétních dějinných zkušeností, které se stávají krystalizačními jádry pozdějších analogických zkušeností.

– Autorka se v celém textu chytře vyhnula fonetickému přepisu hebrejských a řeckých termínů. Ušetří si tím – alespoň v případě hebrejštiny – váhání, ke kterému z obvyklých způsobů se přiklonit. Zároveň tak ale zvyšuje vstupní práh pro neodbornou veřejnost.

III. Závěr

Předložený komentář Gabriely Ivany Vlkové k Izajášovi 1–12 je solidním badatelským, filologickým a interpretačním počinem, který s přehledem odpovídá všem požadavkům na spis, jenž má být podkladem habilitačního řízení.

Petr Sláma, ve Staré Boleslavi 8. srpna 2019